Казки про силу
Карлос Сезар Арана Кастанеда

Наймудріші уроки дона Хуана

У тебе зовсім немае часу. І при цьому тебе оточуе Вічність.

Розкриваючи цю книгу, пам’ятайте: ви вже ніколи не будете таким, яким були. Із цього моменту джерело древньоі сили торкнеться вас. Усе зміниться назавжди. Містичне вчення і мудрість століть, мистецтво опановувати неосяжне та незбагненне, здатність зазирнути вглиб себе та побачити власне майбутне – на це не здатна звичайна людина. Але відтепер на це здатні ви. «Казки про силу» – одна з найнезвичніших, наймагічніших книг Карлоса Кастанеди, яка розкривае таемниці світобудови. Усе довкола – крихітний острівець у безкрайньому, непізнаному світі шаманів. І вчитель – дон Хуан – е одним із тих небагатьох, хто здійснив карколомний стрибок з одного краю прірви на інший. Тепер він простягае вам свою долоню. Щоб разом зробити стрибок у нове життя.

Карлос Кастанеда

Казки про силу

Існуе п’ять ознак самітного птаха:

перша – він летить туди, де найвище;

друга – він не страждае за товариством навіть таких, як він;

третя – свого дзьоба він спрямовуе в небеса;

четверта – він не мае певного кольору;

п’ята – він співае дуже тихо.

Сан Хуан де ла Крус.
Розмови про Світло та Любов

Частина перша

Свідок діі Сили

Зустріч зі Знанням

Я не бачив дона Хуана кілька місяців. Це була осінь 1971 року. Я був упевнений, що той перебував удома в дона Хенаро в Центральній Мексиці, і, щоб відвідати його, я приготував усе необхідне для шести- чи

семиденної поїздки. Одначе на другий день своєї подорожі, десь близько третьої-четвертої години дня, піддавшись імпульсу, я зробив зупинку коло оселі дона Хуана в Сонорі. Я припаркував свій автомобіль та рушив до його будинку, що був за кілька кроків. На мій подив, дон Хуан був удома.

– Доне Хуане! А я й не думав знайти вас тут, – промовив я зі здивуванням.

Той засміявся; мое здивування, здавалося, його потішило. Він сидів біля вхідних дверей на порожньому ящику з-під молочних пляшок. І він, здавалося, чекав на мене. У тій легкості, з якою він привітав мене, відчувалася свого роду досконалість. Він зняв капелюха та кумедно помахав ним. Потім знову одягнув його та відсалютував мені по-військовому. Весь цей час він, притулившись до стіни, сидів на ящику, наче то було сідло.

– Сідай, сідай, – сказав він веселим тоном. – Приемно знову тебе бачити.

– А я-от мало був не помандрував собі даремно аж до Центральної Мексики, – зазначив я. – А потім мені довелося б іхати назад до Лос-Анджелеса. Те, що я застав вас тут, заощадило мені кілька днів у дорозі.

– Так чи інакше, а ми з тобою зустрілись би, – сказав він таємничим тоном. – Будемо вважати, що ці шість днів я заощадив для тебе, щоб ти використав іх на щось більш цікаве, ніж на натискання на педаль газу твоєї машини.

В усмішці дона Хуана було щось привабливе. Він просто заражав своїм запалом.

– А де ж твое письмове приладдя? – запитав він потому.

Я відповів, що залишив його в машині, на що він зауважив, що без цього я маю якийсь неприродний вигляд, та змусив мене за тим приладдям повернутись.

– А я закінчив писати книгу, – повідомив я.

Він кинув на мене такий пильний і дивний погляд, що в мене аж защеміло різко у шлунку, ніби дон Хуан штовхнув мене у центр композиції якимось нетвердим предметом. Я почувався так, наче мені от-от стане зле, але тут він відвернув погляд убік, і до мене повернулося гарне самопочуття.

Я хотів поговорити про свою книгу, але він зробив жест, яким показав, що не хоче, щоб я про це говорив. Він усміхався. Здавалося, він перебував у чудовому та веселому настроі, і тому він якось із ходу втягнув мене в пустопорожню бесіду про людей і про всякі поточні події. Та, нарешті, мені вдалося повернути розмову на ту тему, яка цікавила мене. Почав я, зазначивши, що переглянув свої ранні записи та зрозумів, що дон Хуан надавав мені докладне відображення світу шаманів уже від перших днів нашого спілкування. У світлі того, що він розповідав мені на тих етапах, я почав ставити під сумнів роль галюциногенних рослин.

– То навіщо ж ви змушували мене так часто вживати ті сильнодіючі рослини? – запитав я.

Він засміявся та ледве чутно пробубнів:

– Бо ти тупий.

Я розчув і з першого разу, але для повної впевненості вдав, що не розібрав його слів.

– Прошу? – перепитав я, сподіваючись на більш чітку відповідь.

– Тобі не почулось, – відповів той і підвівся.

Підійшовши до мене, він легенько постукав мене по голові.

– Ти дуже загальмований, – заявив він. – І я не бачив іншого способу розворушити тебе.

– Отже, жодної необхідності в тих рослинах не було? – запитав я.

– У твоєму випадку було. Хоча існує й інший тип людей, яким, здається, ті рослини не потрібні.

Стоячи коло мене, він пильним поглядом обвів верховіття чагарника, що ріс ліворуч від його будинку, а потім сів існову та заговорив про Еліхйо, іншого свого учня. Він сказав мені, що звідтоді, як Еліхйо став його учнем, той уживав психотропні рослини тільки раз, але, порівняно зі мною, став уже явно більш просунутим.

– Бути сприйнятливим е природним станом для деяких людей, – продовжив він. – Ти не сприйнятливий. Але і я також. Та, у кінцевому підсумку, сприйнятливість майже не має значення.

– А що ж тоді дійсно має значення? – запитав я.

Він задумався, підбираючи потрібні слова.

– Справжне значення має те, щоб воін був бездоганним, – відповів він нарешті. – Але все це тільки слова, тільки спосіб переливати із пустого в порожне. Ти вже виконав деякі завдання із шаманства, і я вважаю, що нині настав час згадати джерело всього, що дійсно має значення. Тому я сказав би, що для воіна справжне значення має прихід до власної цілісності.

– А що таке власна цілісність, доне Хуане?

– Я казав, що збираюся це лише згадати. У тебе в житті ще надто багато незав’язаних кінців, які тобі слід зав’язати, перш ніж ми зможемо поговорити про чиюсь цілісність.

У цьому місці він обірвав нашу розмову. Він зробив жест руками, яким показав, що хоче, щоб я замовк. Явно щось або хтось знаходився неподалік. Він нахилив голову лівобіч, наче прислухаючись. Коли він перевів погляд на кущі за будинком, що були по ліву руку від нього, я побачив білки його очей. Якусь хвилю він уважно прислухався, а потім підвівся, підійшов до мене та прошепотів мені на вухо, що нам треба покинути обійстя й піти прогулятися.

– Щось не так? – запитав я, також шепотом.

– Ні. Все добре, – відповів він. – Навіть дуже.

І він повів мене в безлюдний чапараль[1 - Чапараль (ісп. та англ. chaparral) – зарості колючих чагарників, поширені на півдні США, півночі Мексики, півдні Африки, у центральному Чилі, на заході й півдні Австралії та в Середземномор’ї; основу їх складає низькорослий вічнозелений дуб, що власне й означає це слово іспанською. (Тут і далі прим. перекл.)]. Ми йшли десь із півгодини та прийшли на невелику вільну від рослинності округлу ділянку, що являла собою місцинку діаметром близько дванадцяти футів, рудувата земля на якій була утрамбована й ідеально плоска. Проте не було ніде жодних ознак того, що цю ділянку розчистила та розрівняла

техніка. Дон Хуан усівся посередині, обличчям на південний схід. Він пальцем показав на місце за приблизно футів п’ять від нього та попросив мене сісти там, обличчям до нього.

– І що ми збираємося тут робити? – запитав я.

– Сьогодні ввечері у нас тут зустріч, – відповів він.

Він швидко роззирнувся довкола, повертаючись на місці, поки знову не опинився обличчям на південний схід.

Ці його рухи насторожили мене. Я запитав його, із ким у нас тут зустріч.

– Зі Знанням, – відповів той. – Знання, можна сказати, просто снує тут безперервно навколо нас.

Щоб не дати мені причепитися до такої загадкової відповіді, він миттю змінив тему, життерадісним тоном наполегливо запропонувавши мені поводитися природно, тобто робити свої записи й розмовляти так, як ми робили це зазвичай у нього вдома.

При цьому мені одразу ж пригадалося те яскраве відчуття, яке за шість місяців перед цим я отримав від «розмови» з койотом. Тоді ота подія означала для мене, що мені вперше вдалося візуалізувати, або ж сприйняти – своїми органами чуття і перебуваючи в незатуманеній свідомості, – створене шаманами відображення світу; відображення, у якому спілкування із тваринами через бесіду було звичайною річчю.

– Ми не будемо силувати себе докладними розмірковуваннями про подібний досвід, – сказав дон Хуан, почувши мое запитання. – Я б не радив тобі марно тішити себе фокусуванням своеі уваги на минулих подіях. Ми можемо про них згадувати, але тільки для прикладу.

– Але чому так, доне Хуане?

– Бо ти не маеш іще достатньо особистоі Сили, щоб дошукуватися тлумачення шаманів.

– Отже, існуе якесь тлумачення шаманів.

– Авжеж. Шамани теж люди. Ми – творіння думки. І тому ми прагнемо знайти роз’яснення.

– А в мене склалося враження, що моім великим недоліком якраз і стало шукання тлумачень.

– Ні. Твоім недоліком е шукання зручних тлумачень – тлумачень, які підходять тобі і твоему світу. Що я дійсно не схвалюю, так це твою розсудливість. Шаман також тлумачить речі у своему світі, але він робить це не так незграбно, як ти.

– А як я можу прийти до тлумачення шаманів?

– Накопичуючи особисту Силу. Особиста Сила доволі легко приведе тебе до тлумачення шаманів. Це тлумачення не е тлумаченням у твоему розумінні; тим не менш, воно робить світ і його таемниці якщо не цілком зрозумілими, то принаймні не так благоговійно страшними. Такою мае бути суть будь-якого тлумачення, але це не те, що шукаеш ти. Ти шукаеш відображення власних ідей.

Темп, із яким я ставив свої запитання, дещо ослаб. Але усмішка дона Хуана заохочувала мене до продовження розмови. Іншим запитанням виняткової для мене ваги стали його друг дон Хенаро і той надзвичайний ефект, який справляли на мене його дії. Щоразу коли я мав із ним контакт, то відчував якийсь просто чудернацький розлад органів чуття.

Коли я озвучив це у своєму запитанні, дон Хуан засміявся.

– Хенаро дивовижний, – відповів він. – Але поки що немає ніякого сенсу говорити про нього чи про те, що він із тобою робить. Знову ж таки, ти не маєш іще достатньо особистої Сили, щоб у цьому розібратися. Зачекай, коли матимеш, тоді й поговоримо.

– А що, як я ніколи її не матиму?

– Якщо ти ніколи її не матимеш, то ми ніколи й не поговоримо.

– Але, з огляду на те, як я просуваюсь, чи матиму я її колись достатньо? – запитав я.

– Це залежить від тебе, – відповів він. – Я дав тобі всю необхідну інформацію. А далі тільки від тебе залежить, чи матимеш ти достатньо особистої Сили, щоби схилити у свій бік чашу терезів.

– Ви розмовляєте метафорами, – зауважив я. – Скажіть мені прямо і точно, що я маю робити? Якщо ви навіть уже казали це мені раніше, то уявімо, що я це забув.

Дон Хуан тихо засміявся та ліг на землю, заклавши руки за голову.

– Ти й сам дуже добре знаєш, що тобі треба, – відповів він.

Я відказав йому на це, що іноді дійсно думаю, ніби знаю, але зазвичай не маю щодо цього впевненості в собі.

– Боюся, ти плутаєш деякі поняття, – сказав він. – Упевненість у собі воїна не є впевненість у собі пересічної людини. Пересічна людина прагне виглядати впевнено в очах інших людей і називає це впевненістю у собі, а воїн прагне до бездоганності у власних очах і називає це смиренням. Пересічна людина прив’язана до близьких їй людей, а воїн – тільки до себе. Скидається на те, що ти намагаєшся спіймати веселку. Ти прагнеш мати у собі впевненість пересічної людини, тоді як повинен прагнути до смирення воїна. А різниця між ними разюча. Упевненість у собі вимагає від тебе бути добре обізнаним із чимось; смирення ж вимагає від тебе бездоганності у власних діях та почуттях.

– Я завжди намагаюся жити відповідно до ваших порад, – сказав я. – Можливо, в мене не все виходить добре, але я стараюсь як можу. Чи можна це назвати бездоганністю?

– Ні. Ти мусиш старатися краще. Щоб рухатися далі, ти повсякчас мусиш виходити за межі власних можливостей.

– Але ж це божевілля, доне Хуане. Ніхто так не зможе.

– Сьогодні ти чимало робиш таких речей, які ще десять років тому здались би тобі божевільними. Самі по собі ці речі не змінились, але змінилася твоя думка про себе; те, що було неможливим раніше, є цілком можливе тепер, і, ймовірно, твій повний успіх у зміні себе є лише справою часу. При цьому єдиним можливим курсом для воїна є діяти послідовно та беззастережно. Ти достатньо вже знаєш про шлях воїна, щоб діяти

відповідним чином, але на цьому шляху в тебе стоять твої старі звички та шаблони.

Я зрозумів, що він має на увазі.

– Ви вважаете, що моя літературна діяльність е однією з тих старих звичок, які мені слід змінити? – запитав я. – То чи слід мені знищити свій новий рукопис?

Він не відповів. Натомість звівся на ноги та повернувся, оглядаючи край чапаралю.

Затим я сказав йому, що отримав уже кілька листів від різних людей, котрі зауважують мені, що писати про своє учнівство було з мого боку невдалою ідеею. За взірець вони ставили вчителів східних езотеричних доктрин, котрі вимагали абсолютної секретності у всьому, що стосувалося розголосу про іхні вчення.

– Може, ті вчителі таким чином просто тішать себе усвідомленням того, що вони вчителі, – прокоментував дон Хуан, не дивлячись на мене. – Я не вчитель, я лише воін. Тому я справді не знаю, як має почуватися вчитель.

– А може, доне Хуане, я дійсно розкриваю дещо, чого розкривати не повинен.

– Не має значення, що там хтось розкриває чи що залишає для себе, – відказав він. – Усе, що ми робимо, все, чим ми е, тримається на нашій особистій Силі. Якщо ми маемо іі достатньо, то одного-единого слова, сказаного нам, може бути досить, щоб ми змінили все наше життя. Але якщо ми не маемо особистої Сили достатньо, то навіть найвища у Всесвіті мудрість, явлена нам як одкровення, піде псу під хвіст.

Потім він притишив голос, ніби повідомляючи мені щось дуже особисте.

– Зараз я збираюся поділитись із тобою, мабуть, найважливішою частиною Знання, яку тільки можливо повідати, – сказав він. – І я хотів би глянути, що ти потім робитимеш.

– Чи знаеш ти, – вів він далі, – що в цю саму мить тебе оточуе Вічність? І чи знаеш ти, що можеш використовувати Вічність, якщо забажаеш?

Після довгої паузи, під час якої він ледь помітним рухом очей постійно квапив мене дати відповідь, я сказав, що не розумію, про що він каже.

– Онде! Вічність онде! – вигукнув він, показуючи пальцем на обрій.

Потім він показав прямо вгору.

– Або онде, або, можна ще сказати, Вічність схожа на це, – і він розпростер обидві руки, одночасно показуючи на схід і захід.

Ми подивились одне на одного. В його очах було запитання.

– То що скажеш на це? – запитав він запопадливо, сподіваючись, що такий тон допоможе мені як слід обміркувати сказане ним.

Я не знав, що відповісти.

– Чи знаеш ти, що ти у змозі повсякчасно розповсюджувати свое живе ество в будь-якому з напрямків, які я щойно показав? – продовжив він. – Чи знаеш ти, що одна-едина мить може стати Вічністю? І це не вигадка; це

дійсність, але тільки якщо ти «осідлаеш» цю мить і використаеш іі, щоби повсякчасно переносити всю свою цілісність у будь-якому напрямку.

Сказавши так, він пильно на мене подивився.

– Раніше ти цього не знав, – сказав він, усміхаючись. – Тепер знаеш. Але, хоч я й відкрив це тобі, це не має жодного значення, бо ти не маеш достатньо особистоі Сили, щоб використати мое одкровення. Проте, якби ти мав достатньо Сили, самих лише моіх слів вистачило б тобі, щоб зібрати докупи всю свою цілісність і відправити головну частину іі за ті межі, які іі стримують.

Він підійшов до мене збоку та постукав мені у груди пальцями – дуже легенько.

– Оце ті межі, про які я кажу, – продовжив він. – І з них можна вийти. Ми – це почуття, свідомість, яка перебуває тут.

І він обома руками поплескав мене по плечах. Мій блокнот і олівець упали на землю. Дон Хуан наступив на блокнот, подивився на мене пильно, а потім засміявся.

Я запитав його, чи він не проти, що я все записую. Він заспокоів мене, відповівши «ні», та прибрав ногу.

– Ми – істоти світляні, – сказав він, ритмічно похитуючи головою. – А для світляноі істоти мае значення тільки особиста Сила. Але, якщо ти запитаеш мене, що таке особиста Сила, я повинен буду відповісти, що мое тлумачення тобі цього не пояснить.

Потім дон Хуан подивився на обрій на заході та сказав, що до сутінків іще кілька годин.

– Нам довгенько ще доведеться тут побути, – пояснив він. – Отже, ми або сидимо собі тихо, або розмовляемо. Для тебе неприродно мовчати, тож продовжмо бесіду. Це місце е місцем Сили, і до настання темряви нам необхідно до нього звикнути. Ти повинен сидіти невимушено, наскільки це можливо, без жодного остраху чи нетерпіння. Гадаю, найлегшим для тебе способом розслабитися е робити записи, тому пиши скільки твоя душа забажае.

– А тепер що, коли ти розкажеш мені, як бачиш сновидіння?[2 - Тут і далі це слово вжито виключно в значенні «образи, які виникають під час сну».] – змінив він раптом тему розмови.

Це застало мене зненацька. Він повторив свое прохання. І мені було що розповісти. «Бачення сновидінь» потребувало вироблення своерідного контролю над своіми снами до такоі міри, коли досвід, отриманий у них, як і пережитий наяву, набував однакової практичноі цінності. Шамани стверджували, що під час «бачення сновидінь» звичайні критеріі, потрібні, щоб відділити сон від реальності, припиняли діяти.

Практика «бачення сновидінь» від дона Хуана полягала в тому, щоб зуміти віднайти вві сні власні руки. Інакше кажучи, той, хто спав, повинен був свідомо побачити вві сні своі руки, піднявши іх до рівня власних очей.

Після багатьох років невдалих спроб я, нарешті, виконав це завдання. Потім, згадуючи це, я зрозумів, що мені воно вдалося тільки після того, як я досягнув певного контролю над світом свого повсякденного життя.

Дон Хуан хотів дізнатися подробиці. І я став розповідати йому, як було складно, а доволі часто здавалося навіть справою нездоланною дати собі команду глянути на свої руки. Він раніше попереджав уже мене, що початкова стадія підготовчого аспекту, яку він назвав «формування сновидінь», являла собою смертельну гру, яку розум грав сам із собою, і що якась частина мене зробить усе можливе, щоб завадити виконанню мого завдання. І, як сказав дон Хуан, це могло б довести мене до втрати раціонального зерна, до меланхолії чи навіть до суїцидальної депресії. Одначе я не зайшов так далеко. Досвід, що я його набув від цього, був радше світлим, позитивним; тим не менш, загальний результат усе одно розчаровував. Щоразу, коли я збирався подивитися на свої руки вві сні, ставалося щось надзвичайне: я починав літати, або ж мій сон перетворювався на кошмар, чи просто наставало відчуття дуже приємного тілесного збудження; усе в тому сні, якщо зважати на його надзвичайну яскравість, виходило далеко за межі «нормального» і через те було страшенно захопливим. І мій первинний намір звернути увагу на власні руки за таких обставин щоразу забувався.

Та одної ночі, зовсім неочікувано, я таки побачив уві сні свої руки. Мені снилося, що йду я незнайомою вулицею якогось чужого міста, аж тут раптом піднімаю руки і вони опиняються просто в мене перед очима. Це було так, ніби щось усередині мене відступило та дозволило мені глянути на тильний бік долонь.

Інструкції дона Хуана полягали в тому, що, тільки-но мої руки почнуть розчинятися у повітрі або перетворюватися на щось інше, я повинен буду перенести свій погляд із них на будь-який інший елемент у моєму сні. У цьому конкретному сні я був переніс свій погляд на будівлю в кінці вулиці. Щойно образ будівлі почав розсіюватись, я зосередився на інших елементах свого сну. Кінцевим результатом цього стало неймовірно чітке деталізоване зображення пустельної вулиці в якомусь незнайомому, чужому місті.

Дон Хуан вимагав від мене продовжити звітування і про інші випадки «бачення сновидінь». І ми розмовляли ще доволі довго.

Наприкінці моєї доповіді він підвівся та пішов до кущів. Я також підвівся. І я нервував. Це було незрозуміле відчуття, оскільки для страху чи хвилювання причини не було. За мить дон Хуан повернувся. Він помітив моє занепокоєння.

– Заспокойся, – сказав він, делікатно взявши мене за руку.

Він посадив мене та поклав мені на коліна мій блокнот. І став улесливо намовляти мене продовжувати писати. Його аргументом було те, що я не повинен тривожити місце Сили непотрібним відчуванням страху чи невпевненості.

– Чому я так нервую? – запитав я.

– Це природно, – відповів він. – Те, що ти робиш уві сні, загрожує чомусь, що є у тобі. Поки ти не думав про це, із тобою було все гаразд. Але тепер, коли ти відкрився переді мною, то, чого доброго, от-от зомліеш.

– Кожен воїн формує собі сновидіння по-своєму, – вів він далі. – І способи бувають різні. Єдине, що є при цьому спільне для всіх нас, так це те, що ми вдаємося до всіляких трюків, аби змусити самих себе відступитися від цієї справи. Але, як би там не було, ми повинні наполегливо продовжувати, незважаючи на всі перешкоди та розчарування.

А потім він запитав мене, чи вмію я сам собі вибирати теми для «бачення сновидінь». Я відповів, що не маю ні найменшого уявлення про те, як це робити.

– Тлумачення шаманів про те, як вибрати собі тему для бачення сновидіння, – сказав він, – каже, що воін вибирає тему, навмисне утримуючи у своїй голові образ, коли припиняє внутрішній діалог із собою. Інакше кажучи, якщо він здатен не розмовляти сам із собою хоча б мить, а потім протримає образ чи думку про те, що хоче побачити вві сні, хоча б навіть лише хвильку, то бажана тема прийде. Я певен, що ти так і зробив, хоча й не усвідомлював цього.

Далі зависла довга пауза, а потім дон Хуан почав чмихати носом, ніби нюхаючи повітря. Це мало такий вигляд, наче він прочищав собі носа: він, судомно скорочуючи м'язи на животі та роблячи короткі ковтки повітря, три-чотири рази із силою видихнув крізь ніздрі.

– Давай більше не будемо говорити про бачення сновидінь, – сказав він. – Ти можеш стати одержимим. Якщо хтось хоче досягти в чомусь успіху, то успіх має приходити поступово, після докладання великих зусиль, але без стресу чи одержимості.

Він підвівся та рушив до краю чагарника. Нахилився вперед і заглянув у листя. Здається, у тому листі він щось вивчав, надто не наближаючись до нього.

– Що ви робите? – запитав я, не в змозі стримати свою цікавість.

Він повернувся до мене, усміхнувся та підняв брову.

– Чагарник сповнений дивних речей, – відповів він, знову сівши.

Його тон був настільки несерйозний, що це налякало мене більше, ніж якби дон Хуан раптом закричав. Мій блокнот і олівець випали з рук. Дон Хуан засміявся, передражнив мою міміку та сказав, що моя перебільшена реакція е одним із тих «незав'язаних кінців», які й досі ще існують у моему житті.

Я хотів поговорити про це, але він не дав мені сказати.

– День скоро зовсім згасне, – повідомив він. – А е ще й інші теми, яких нам слід торкнутися, перш ніж упадуть сутінки.

Потім він додав, що, судячи з моіх досягнень у «баченні сновидінь», я, очевидно, навчився спиняти свій внутрішній діалог за власним бажанням. Я підтвердив, що так.

На початку нашого приятелювання дон Хуан був накреслив іще одну процедуру: прогулюватися на далекі відстані, ні на чому не фокусуючи зір. Його рекомендація полягала в тому, щоб не глядіти ні на що прямо, а, злегка скошуючи очі, дивитися на все, що в них трапляло, периферійним поглядом. Він наполягав, хоча тоді я цього й не зрозумів, що якщо несфокусованим зором дивитись у точку якраз над обріем, то можна спостерігати одночасно все, що лежить в межах майже 180 градусів перед очима. Тоді він був запевнив мене, що ця вправа е единим способом припинити внутрішній діалог. Спершу він часто вимагав від мене звітувати йому про мій прогрес у цьому, а потім перестав.

Я сказав дону Хуану, що практикував цю техніку роками, не помічаючи жодних змін, але при цьому, по правді, нічого й не очікував. Проте одного

разу мене вкрай приголомшило усвідомлення того, що я йшов уже десь хвилин із десять, не промовивши подумки жодного слова.

Я звернув увагу дона Хуана на те, що із того випадку я виніс усвідомлення того, що припинення внутрішнього діалогу спричиняє не тільки переривання потоку слів, сказаних собі. Повністю зупинився був і мій процес мислення, і я відчув себе практично у підвішеному стані, наче плив у повітрі. Коли я усвідомив це, у мене виникло відчуття паніки, і мені, як протиотруту, довелося відновити свій внутрішній діалог.

– Я вже казав тобі, що внутрішній діалог – це те, що не дає нам відірватися від землі, – сказав на те дон Хуан. – Світ такий-то і такий чи те і те тільки тому, що ми самі собі кажемо про нього, що він такий-то і такий або те і те.

Дон Хуан пояснив, що прохід до світу шаманів відкривається лише після того, як воін навчиться спиняти свій внутрішній діалог.

– Зміна нашого уявлення про світ – це ключове питання шаманства, – продовжував він. – А вміння зупиняти внутрішній діалог – це єдиний спосіб досягти її. Все інше – просто вода. Тепер ти готовий прийняти на віру, що нічого з того, що ти досі бачив або робив, за винятком припинення внутрішнього діалогу, не зможе саме по собі змінити щось ні в тобі, ні у твоєму уявленні про світ. Правда, є одна умова: ця зміна уявлення не повинна зводити з розуму. Тепер тобі легше буде зрозуміти, чому вчитель не тисне на свого учня. Це б лише спричинило одержимість та схильність до меланхолії.

Потім він попросив детально описати інші випадки, коли мені доводилося зупиняти свій внутрішній діалог. І я докладно розповів усе, що зміг згадати.

Так ми розмовляли, аж поки не стемніло і мені стало незручно продовжувати записи: мені треба було приділяти більше уваги тому, що пишу, а це вимагало додаткової концентрації. Коли дон Хуан це збагнув, його це розвеселило до сміху. Він зауважив, що я виконав чергове шаманське завдання, коли писав, не концентруючись на цьому. У ту мить, коли він це сказав, я зрозумів, що й дійсно не звертаю уваги на процес ведення записів. Здавалося, то був окремий процес, до якого я не мав жодного стосунку. Я почувався якось дивно. Дон Хуан попросив мене сісти в центрі кола біля нього. Він сказав, що вже надто темно й сидіти так близько до краю чапаралю вже не так безпечно. У мене спиною пробіг холодок, і я миттю перескочив поближче до дона Хуана.

Він звелів мені повернутись обличчям на південний схід і попросив мене скомандувати собі мовчати і не думати. Спершу мені це не вдалося, і на якусь мить мене це трохи роздратувало. Дон Хуан повернувся до мене спиною та сказав, що я можу спертися на його плече. Він сказав, що як тільки я заспокою свої думки, то маю тримати очі відкритими, повернувшись обличчям до чагарника в напрямку південного сходу. Таємничим тоном він додав, що щойно придумав для мене нове завдання, і якщо я його виконаю, то буду готовий до ще одного аспекту світу шаманів.

Я несміливо запитав про суть нового завдання. Він ледь помітно всміхнувся. Я чекав на його відповідь, і тут у мені раптом щось ніби вимкнулось. Я відчув себе, наче вишу в повітрі. Хтось наче прочистив мені вуха, і я почув міріади різних звуків у чапаралю. Їх було настільки багато, що я не міг вирізнити з-поміж них якийсь один. Я відчував, що засинаю, і тоді раптом щось привернуло мою увагу. Це не було породженням моїх думок; це не було видінням чи особливістю довкілля. Однак мою свідомість щось таки захопило. Я повністю пробудився. Мої очі прикипіли

до одніеі точки на краю чапаралю, але я в цю мить наче зовсім не дивився, не думав і нічого не промовляв до себе. Моі відчуття були чисто тілесними; вони не потребували слів. Я відчував, що лечу щодуху крізь щось невиразне. Можливо, насправді летіло те, що за звичних обставин могло бути моіми думками; у всякому разі, у мене з'явилося відчуття, ніби я потрапив у оповзень і тепер справжня лавина несла мене кудись на своему гребені. Я просто нутрощами відчував цей стрімкий рух. Щось буквально тягнуло мене в чапараль. Я бачив перед собою темну масу чагарника. Одначе це не була, як зазвичай, якась незрозуміла темінь. Я бачив кожен кущ окремо, як наче дивився на них у неясних сутінках. Здавалося, кущі рухались; тьма-тьмуща іхнього листя була схожою на чорні спідниці, які розвівалися на вітрі в мій бік, – тільки-от ніякого вітру не було. Вони заворожили мене своіми гіпнотичними рухами; це були наче якісь пульсуючі брижі, що, здавалося, підбиралися до мене все ближче та ближче. І тут я помітив дещо світліший порівняно з оточенням силует, який ніби було накладено на темні обриси кущів. Я сфокусував зір на точці трохи збоку від того силуету і зміг розгледіти його зеленувато-жовте світіння. Потім я подивився на нього розфокусованим зором і впевнився, що той світлуватий силует був чоловіком, який ховався у підліску.

У той момент моя свідомість знаходилась у найдивовижнішому стані. Я усвідомлював усе, що діялось навколо, і ті психічні процеси, які навколишне середовище в цю мить у мені породжувало, а ще я думав не так, як думаю за звичайних обставин. Наприклад, коли я зрозумів, що силует, накладений на кущі, був людиною, то згадав один випадок у пустелі: якось, коли ми з доном Хенаро поночі прогулювалися по чапаралю, я помітив був, що у кущах позаду нас ховався якийсь чоловік, але щойно я спробував пояснити собі це явище раціонально, як утратив того чоловіка із поля зору. Одначе цього разу я відчув, що контролюю ситуацію, і відмовився щось собі пояснювати чи думати взагалі. На мить у мене склалося враження, що я зможу втримувати того чоловіка в полі зору та змушу його залишатися там, де він був. Потім у мене незвично защеміло у грудях. Здавалося, щось хотіло вирватися з мене назовні, і я далі вже не міг тримати напруженими м'язи на череві. І в ту ж саму мить, коли я іх розслабив, на мене із чапаралю кинулося щось темне, що обрисами нагадувало величезного птаха чи якусь літаючу тварину. Виглядало так, наче обриси чоловіка змінилися на обриси птаха. Мене накрило відчуття нездоланного страху. Я хапнув ротом повітря, голосно скрикнув і впав на спину.

Дон Хуан допоміг мені піднятися. Наші обличчя зустрілися майже носом до носа. Він сміявся.

– Що то було? – прокричав я.

Він примусив мене затихнути, закривши мені рота долонею. Він приклався губами мені до вуха та прошепотів, що ми повинні залишити це місце спокійно й організовано, ніби нічого й не сталося.

І ми пішли собі пліч-о-пліч. Він ступав розслаблено та рівно. Пару разів він швидко озирався довкола. Я робив так само і двічі був помітив якусь темну масу, що, здавалося, йшла за нами. Зненацька я почув гучний моторошний крик позаду. Я пережив тоді мить істинного жаху; моім черевом пробіглися брижі, одразу ж перейшовши у спазми, які щомиті ставали все сильніші, аж поки не змусили мое тіло просто бігти.

Описати мою реакцію можна хіба що термінологіею дона Хуана; так от, я можу сказати, що мое тіло завдяки переляку, який я пережив, отримало можливість продемонструвати те, що він називав «силохіддю», – це була техніка, якої він навчив мене багато років тому і яка являла собою біг у темряві без спотикання та без жодноі шкоди для бігуна.

Я й сам не зрозумів, що я зробив або як я це зробив. Просто несподівано я знову опинився біля будинку дона Хуана. Вочевидь, він також біг, і ми прибули одночасно. Він запалив свій гасовий ліхтар, підвісив його до балки у стелі та, ніби нічого не трапилось, попросив мене сісти і розслабитись.

Деякий час, поки моя нервозність не стала більш керованою, я бігав підтюпцем на місці. Потім сів. Дон Хуан настійливо попросив, щоб я поводився так, наче нічого не сталось, та вручив мені мого блокнота. Я й не помітив, як при поспішному відступі з кущів загубив його.

– А що то там було, доне Хуане? – запитав я нарешті.

– То була твоя зустріч зі Знанням, – відповів той, підборіддям показуючи на темну кромку пустельного чапаралю. – Я взяв тебе туди тому, що на якусь мить угледів Знання, яке перед цим просто снувало навколо будинку. Можна сказати, Знання знало, що ти приїдеш, і чекало на тебе. Замість того щоб зустрічатися з ним тут, я подумав, що буде правильніше влаштувати вам зустріч у місці Сили. Потім я провів один тест, щоби побачити, чи достатньо в тебе особистої Сили, щоб виділити Знання з-поміж усього іншого навколо нас. Ти все зробив добре.

– Зачекайте хвилинку! – запротестував я. – Я бачив силует чоловіка, який ховався за кущем, а потім величезного птаха.

– Ти не бачив ніякого чоловіка! – із притиском заперечив дон Хуан. – А також ніякого птаха. Силует у кущах і те, що до нас прилетіло, було нічним метеликом. Якщо те, що сталося, описати термінами шаманів, навіть якщо це може здатися тобі доволі смішним, то можна сказати, що сьогодні в тебе була зустріч із нічним метеликом. Знання – це лише якийсь нічний метелик.

І він кинув на мене пронизливий погляд. На його обличчі світло від ліхтаря створювало дивні тіні. Я відвів погляд убік.

– Може, цієї ночі ти матимеш достатньо особистої Сили, щоб розгадати цю таємницю, – сказав він. – А якщо не цієї ночі, то, може, завтра. Пам’ятай, ти досі винен мені шість днів.

Дон Хуан підвівся та пішов на кухню в задній частині будинку. Потім узяв ліхтар і поставив його біля стіни на короткий круглий чурбак, що слугував йому за ослін. Ми всілися на підлогу одне навпроти одного і з горщика, що його дон Хуан поставив між нами, стали накладати собі на тарілки боби із м’ясом. Їли ми мовчки.

Час від часу дон Хуан кидав на мене приховані погляди і, здавалося, ледве стримував себе, щоб не розсміятися. Його очі були схожі на дві щілини. Коли він поглядав на мене, вони ставали трохи ширші й на вологій рогівці відбивалося світло ліхтаря. Скидалося на те, наче він навмисне використовував світло, щоби створювати ефект дзеркального відблиску. Він наче грався світлом, майже непомітно потрушуючи головою щоразу, коли зупиняв на мені погляд. Ефектом було захопливе тремтіння світла. Я розгадав його маневри після того, як він виконав їх пару разів. Я був переконаний, що він робить це із певною метою. І я відчув, що мушу запитати його про це.

– Я маю на це певну причину, – відказав він затишним тоном. – Я заспокоюю тебе своїми очима. Ти вже, здається, більше не нервуєш, правда ж?

Я мав визнати, що почувався доволі непогано. Оте постійне блимання в його очах не мало загрозливий вигляд і ніяк не лякало й не дратувало мене.

– А як це ви так заспокоюєте мене своїми очима? – запитав я.

Він повторив свій майже непомітний струс головою. Рогівки його очей дійсно відбивали світло гасового ліхтаря.

– Спробуй зробити це сам, – запропонував він недбало, накладаючи собі ще одну порцію їжі. – Ти зможеш сам себе заспокоювати.

Я спробував труснути головою, але мої рухи були незграбні.

– Ти не зможеш себе заспокоїти, теліпаючи так головою, – зауважив дон Хенаро та засміявся. – Натомість ти зробиш собі головний біль. Тут секрет не в тому, як ти трусиш головою, а в тому відчутті, яке надходить до очей із зони під шлунком. Саме воно змушує голову труситись.

Він почухав себе біля пупа.

Закінчивши їсти, я розслаблено притулився до купи дров, де також були якісь лантухи з мішковини. І знову пробував потрусити головою, як це робив дон Хуан. Дане видовище, здавалося, вельми розважало його. Він хихотів і аж плескав себе по стегнах.

Раптом його сміх було перервано якимось шумом. Із чапаралю почувся дивний глухий звук, наче хтось легенько постукував по дереву. Дон Хуан випнув підборіддя, цим сигналізуючи мені, що треба бути насторожі.

– Це той малесенький нічний метелик кличе тебе, – прокоментував він без жодної емоції в голосі.

Я скочив на ноги. Звук миттю припинився. Я глянув на дона Хуана, очікуючи пояснення. Але той у відповідь лише кумедно безпорадно здвигнув плечима.

– Твоя зустріч зі Знанням іще не закінчилась, – додав він за мить.

Я відказав йому на те, що відчуваю, що не годжуся для цього, і що, мабуть, мені треба поїхати зараз додому, а повернутися сюди, тільки аж коли почуватимуся більш сильним.

– Ти кажеш нісенітницю, – різко перервав він. – Воін приймає свою долю, якою б вона не була, і робить це із цілковитим смиренням. Він смиренно приймає те, чим він є; але не для того, щоби потім про це жалкувати, а просто як виклик.

– Кожному з нас потрібен певний час, щоби зрозуміти і прожити це повною мірою, – вів далі дон Хуан. – Я, наприклад, ненавидів саму тільки згадку слова «смирення». Я індіанець, а ми, індіанці, завжди були смиренні і тільки те й робили, що ходили з опущеними головами. Я думав, що на шляху воіна не було місця смиренню. Я помилявся! Тепер я знаю, що смирення воіна – це не смирення жебрака. Воін ні перед ким не опускає своєї голови, але водночас він не дозволяє нікому й перед ним опускати свою голову. З іншого ж боку, жебрак, не встигнеш і оком кліпнути, перед кожним, кого він уважає вищим за себе, падає на коліна та починає драїти підлогу; і в той же час він вимагає, щоб усяк, хто нижчий за нього, драїв підлогу перед ним самим.

– Ось тому я сьогодні і сказав був тобі, що не знаю, як воно – почуватися вчителем, – додав він. – Мені знайоме лише смирення воіна, і воно ніколи не дозволить мені стати чиїмось учителем.

Якусь хвилину ми помовчали. Його слова глибоко збентежили мене. Я був зворушений ними, і в той же час мене непокоїло те, свідком чого я став у чапаралю. Я розсудив так, що дон Хуан від мене щось таки приховує і що він знає напевне, що там відбулося насправді.

Я був поглинутий роздумами про це, як раптом хід моїх думок перервало те ж саме дивне постукування. Дон Хуан усміхнувся, а слідом почувся його придушений сміх.

– Тобі подобається смирення жебрака, – тихо промовив він. – Ти схиляєш голову перед здоровим глуздом.

– Мені постійно здається, що мене дурять, – відказав я. – Це суть моєї проблеми.

– Твоя правда. Тебе дурять, – сказав він різко, але із чарівною усмішкою. – Це не твоя проблема. Істинна суть справи полягає в тому, що тобі здається, наче я свідомо тобі брешу. Я вгадав?

– Так. Є в мені щось таке, що не дозволяє мені повірити, що те, що відбувається, е справжнім.

– І знову твоя правда. Ніщо з того, що відбувається, не е справжнім.

– Що ви маете на увазі, доне Хуане?

– Речі стають справжніми тільки після того, як людина навчається погоджуватися з іхньою справжністю. Те, що, наприклад, відбулося цього вечора, ймовірно не зможе бути справжнім для тебе, тому що ніхто з тобою в цьому не зможе погодитись.

– Ви маете на увазі, що ви не бачили, що сталося?

– Авжеж, бачив. Але я не рахуюсь. Я ж той, хто тобі бреше, пам'ятаеш?

Дон Хуан засміявся, і це тривало, аж поки він не став душитися кашлем. Його сміх був приятельський, хоча дон Хуан і підняв мене на глум.

– Не звертай уваги на всю цю мою тарабарщину, – сказав він підбадьорливо. – Я просто намагаюся зменшити твою напруженість; а я знаю, що ти почуваешся як удома тільки тоді, коли спантеличений.

Вираз його обличчя був підкреслено комічний, і ми обидва розсміялися. І я сказав йому, що те, що він тільки що наговорив, налякало мене більше, ніж будь-коли.

– Ти боішся мене? – запитав він.

– Не так вас, як того, що ви мені репрезентуете.

– Я репрезентую тобі свободу воіна. Ти боішся цього?

– Ні. Але я боюся того благоговіння, яке викликае ваше Знання. Я не відчуваю в ньому ні заспокоення для душі, ні пристановища від бурі.

– Ти знову плутаеш поняття. Заспокоення, пристановище, страх – усе це примхи настрою, які ти засвоїв, навіть не ставлячи під сумнів іхньої цінності для себе. Як видно, чорні маги вже схилили тебе на свій бік.

– Які ще чорні маги, доне Хуане?

– Чорні маги – це люди навколо нас. А оскільки ти з ними, то ти теж чорний маг. Подумай-но лишень, чи зможеш ти відхилитися від тієї стежки, яку вони для тебе вже проклали? Ні. Твої думки і твої вчинки завжди підпорядковані іхнім поняттям про світ. А це рабство. Я ж, зі свого боку, приніс тобі свободу. Ця свобода дорога, але й ціна за неї не е недоступною. Отже, бійся своіх поневолювачів, своіх учителів. Не марнуй свого часу та Сили на те, щоб боятися мене.

Я знав, що він був правий, і все ж, незважаючи на мою щиру згоду з ним, я знав і те, що моі одвічні звички жодним чином не дадуть мені зійти з моеі староі стежки. Я таки дійсно був рабом.

Після довгоі паузи дон Хуан запитав мене, чи достатньо в мене Сили для наступного раунду зі Знанням.

– Ви мали на увазі, з нічним метеликом? – запитав я напівжартома.

Його всього аж перекрутило від сміху. Це мало такий вигляд, ніби я щойно був розповів йому найсмішніший жарт у світі.

– А що ви насправді мали на увазі, коли сказали, що Знання – це нічний метелик? – запитав я.

– Нічого іншого я на увазі не мав, – відповів він. – Нічний метелик – це нічний метелик. Я думав, що на той час, коли ти вже стільки всього осягнув, ти мав достатньо Сили, щоб бачити суть речей. Натомість ти побачив якогось чоловіка, й оте твое бачення не було правильним.

Від самого початку мого учнівства дон Хуан змальовував концепцію «бачення суті речей» як особливу здатність, яку можна розвинути і яка дозволить кожному збагнути «первинну» природу речей.

За роки нашого приятелювання в мене склалася думка, що те, що він мав на увазі під «баченням суті речей», було або інтуітивним розумінням речей, або здатністю розуміти щось одразу, або ж, можливо, умінням наскрізь бачити вплив людей одне на одного та розкривати приховані значення й мотиви.

– Маю сказати, що цього вечора, коли ти віч-на-віч зустрівся з нічним метеликом, ти лиш наполовину дивився і лиш наполовину бачив, – вів далі дон Хуан. – У тому стані ти був хоч і не зовсім такий, як завжди, але все ще був здатен цілком свідомо оперувати своім знанням про цей світ.

Тут дон Хуан зупинився і подивився на мене. Спершу я не знав, що сказати.

– І як же я оперував своім знанням про цей світ? – запитав я.

– Твое знання про світ сказало тобі, що в чагарнику можна знайти тільки або тварин, які никають там крадькома, або ж чоловіків, які ховаються за кущами. Ти тримався ціеі думки і, природно, мав знайти спосіб змусити цей світ відповідати ій.

– Але я тоді взагалі не думав, доне Хуане.

– Тоді назвімо це не думанням, а радше звичкою завжди сприймати світ відповідно до наших думок. Якщо світ не відповідае нашим думкам, ми просто змушуемо його це зробити. Нічні метелики завбільшки з людину не можуть існувати навіть у думці, а отже, як на тебе, те, що було в чагарнику, мало бути людиною.

– Те ж саме сталось і у випадку із койотом, – продовжив він. – Характер того спіткання також були вирішили твої старі звички. Щось там таки було між тобою та койотом, але то була не бесіда. Я й сам побував у подібній дивній ситуації: я вже розповідав тобі, як одного разу розмовляв із оленем. А от недавно ти говорив із койотом. Але ні ти, ні я ніколи не дізнаємося, що з нами було тоді насправді.

– Що ви хочете мені цим сказати, доне Хуане?

– Коли я зрозумів тлумачення шаманів, було вже надто пізно розбиратися, що мені зробив той олень. Я казав, що ми розмовляли, але це було не так. Сказати, що ми мали розмову, – це для мене тільки спосіб описати дану подію своїми словами. Ми дійсно з оленем робили щось, але тоді, коли це відбувалось, мені, як потім і тобі, довелося змусити світ відповідати моїм уявленням про нього. Я, як і ти, усе своє життя розмовляв собі та вважав це звичною штукою; так от, моі звичні уявлення про світ узяли тоді наді мною гору та поширились і на того оленя. Коли до мене підійшов той олень та зробив те, що зробив, я був вимушений сприйняти це як розмову.

– Це і е тлумачення шаманів?

– Ні. Це мое тлумачення тобі. Але воно не суперечить тлумаченню шаманів.

Ці його слова ввергли мене у стан великого інтелектуального збудження. На деякий час я забув і про нічного метелика, який никав тишком десь поблизу, і навіть про свої записи. Я спробував перефразувати його слова, і ми розпочали тривалу дискусію про рефлексивну природу нашого світу. Світ, за словами дона Хуана, мав відповідати своему відображенню; тобто відображення відображало саме себе.

Наступним пунктом у його роз’ясненні стало те, що ми навчилися співвідносити себе зі своім відображенням світу відповідно до того, що він назвав «звичками». Я привів, як на мою думку, більш усеохопний термін, «інтенціональність», властивість людськоі свідомості спрямовуватися на якийсь об’ект чи мати щодо нього певний намір.

У ході нашоі бесіди народився вельми цікавий умогляд. Розглянута у світлі тлумачення дона Хуана, моя «розмова» із койотом набула нового забарвлення. Я дійсно «мав певний намір» щодо того діалогу, оскільки я ніколи не знав іншого способу інтенціонального, уявного спілкування. Я також добився тоді успіху, щоб відповідати відображенню того, що спілкування відбувається через діалог, і таким чином я змусив оте відображення відобразити самого себе.

У цю мить я відчув велике душевне піднесення. Дон Хуан засміявся і сказав, що дозволяти словам настільки зворушити себе – це ще один аспект моеі тупості. І після цього він кумедно покривлявся, зображаючи розмову, не вимовивши жодного звуку.

– Усі бувають у схожих екстравагантних ситуаціях, – сказав він після довгоі паузи. – І єдиний спосіб справитися з ними – наполегливо продовжувати поводитись як воін. Усе інше прийде саме собою та без сторонньоі допомоги.

– Що інше, доне Хуане?

– Знання та Сила. Люди Знання мають і те, й інше. І зверни увагу, що те, як вони це здобули, вони пояснювали виключно тим, що завжди поводились як воіни, і завдяки цьому в якийсь певний момент усе для них змінилось.

Він подивився на мене, і помітно було, що він вагався. А потім він підвівся та сказав, що я не маю іншого виходу, крім як продовжити свою зустріч зі Знанням.

Мене пробрав дрож, а серце швидко закалатало. Я звівся на ноги. Навколо мене, ніби вивчаючи мое тіло під усіма можливими кутами, став походжати дон Хуан. Знаком він звелів мені сісти і продовжувати писати.

– Якщо ти надто наляканий, ти не зможеш продовжити цю вашу зустріч, – попередив він. – А воін мусить бути спокійний та зібраний і ніколи не повинен утрачати свою хватку.

– Я і правда боюсь, – відказав я. – Нічний метелик то чи що інше, а там таки дійсно сновигає щось у кущах навколо.

– Авжеж, сновигає! – вигукнув він. – Що я не схвалюю, так це те, що ти вперто думаеш, що то людина; так само як і те, що ти вперто думаеш, ніби розмовляв із койотом.

Частина мене була повністю згодною з його думкою; одначе був і інший мій аспект, який уперто не відпускав і, всупереч очевидному, міцно тримався за «здоровий глузд».

Я сказав дону Хуану, що його тлумачення не відповідае тому, що відчуваю я, хоча я й був щодо цього у повній інтелектуальній едності з ним.

– Це неточність у словах, – запевнив він. – Слова завжди змушують нас думати, що ми щось знаемо, але, коли ми повертаемо голову, щоб зазирнути світу в очі, слова завжди підводять нас, і все закінчуеться тим, що ми зазираемо в очі світу так же, як робимо це й завжди, без крихти Знання. І з цієі причини шаман прагне радше діяти, ніж розмовляти, і для цього в нього е нове відображення світу – відображення, у якому розмовляти не так важливо, а нові дії набувають нового відображення.

Він сів коло мене, подивився пильно мені в очі та попросив розповісти все, що я дійсно «побачив» у чапаралю.

І тут я зіткнувся із запаморочливою невідповідністю: я бачив темну подобу якогось чоловіка, але потім я також побачив, як вона перейшла в подобу птаха. І таким чином я побачив більше, ніж мій розум міг дозволити мені вважати за можливе. Але замість того щоб зовсім відкинути геть мій здоровий глузд, щось у мені вибрало лише окремі частини із пережитого мною – як-от розмір та загальні контури темноі примари – і залишило іх як щось едино прийнятне й можливе, водночас відкинувши всі інші частини – як-от момент, коли ота темна примара перетворюеться на птаха. Таким чином я переконав себе, що бачив якогось чоловіка.

Коли я доповів донові Хуану про таку-от свою скруту, той вибухнув сміхом. Він сказав, що рано чи пізно мені на допомогу прийде тлумачення шаманів і світ навколо мене стане остаточно зрозумілим, зникне необхідність ділити його на щось раціональне та нераціональне.

– А тим часом усе, що я можу для тебе зробити, це гарантувати, що то була не людина, – додав він.

А вже наступноі миті дон Хуан обпік мене дуже нервовим пильним поглядом. Мое тіло мимоволі затремтіло. Він змусив мене почуватися збентежено та знервовано.

– Зараз я шукаю відмітки в тебе на тілі, – пояснив він. – Ти можеш цього й не усвідомлювати, але цього вечора в тебе – там, знадвору, – був свого роду поєдинок.

– А які саме відмітки ви шукаете?

– Не якісь конкретні фізичні відмітки на твоєму тілі, а знаки, ознаки у твоїх світляних волокнах, зонах яскравості. Ми – істоти світляні, і все, чим ми є, або все, що ми відчуваємо, видно в наших волокнах. Люди мають яскравість, властиву тільки їм. Це єдиний спосіб відрізнити їх від інших світляних живих істот, – пояснив він і додав: – Якби сьогодні ввечері ти міг бачити, то помітив би, що ота примара в чагарнику не була світляною живою істотою.

Я хотів порозпитувати ще, але він приклав мені до рота долоню та шикнув на мене. Потім він приклався губами до мого вуха та прошепотів, що я маю прислухатися і спробувати почути хоча б якесь м’яке шарудіння чи навіть легку приглушену ходу якогось нічного метелика на сухому листі та на галуззі, що лежали на землі.

Я спробував, але нічого не почув. Тоді дон Хуан різко підвівся, підняв ліхтаря і сказав, що ми йдемо сидіти під рамадою[3 - Рамада (ісп. ramada) – навіс, зроблений із гілля дерев.] коло вхідних дверей. Замість того щоби просто перетнути кімнату і вийти через вхідні двері, він повів мене через чорний хід і по краю чапаралю довкола будинку. Він пояснив це тим, що нам було необхідно заявити про свою присутність тут. Так ми наполовину обійшли будинок із лівого боку, і я звернув увагу, що хода дона Хуана була надзвичайно повільною. Він ішов похитуючись, і його ноги, здавалося, ледве тримали його. Рука його, якою він тримав ліхтаря, тремтіла.

Я запитав його, чи з ним усе гаразд. Він підморгнув мені та прошепотів, що великий нічний метелик, котрий сновигає поблизу, хоче зустрітися з молодим чоловіком, і повільна хода немічного старого є наочним способом допомогти зрозуміти тому метелику, хто саме йому потрібен, а хто ні.

Коли ми нарешті добралися до фасадного боку будинку, дон Хуан причепив ліхтаря до балки над нами та сказав мені сісти спиною до стіни. Сам він сів праворуч від мене.

– Отже, ми будемо тут сидіти, – промовив він, – а ти будеш собі писати щось та розмовляти зі мною, наче нічого не трапилось. Нічний метелик, котрий напав на тебе сьогодні із засідки, десь тут неподалік, у кущах. Скоро він підлетить ближче, щоб на тебе глянути. Ось чому я прикріпив ліхтаря до балки прямо над тобою. Його світло допоможе метелику тебе впізнати. Коли метелик опиниться на краю чагарника, він тебе покличе. Це дуже особливий звук. Той звук сам по собі може тобі допомогти.

– А що це за звук, доне Хуане?

– Це пісня. Невідчепливий такий клич, який видають нічні метелики. Як правило, його не можна почути, але той нічний метелик у чагарнику є метелик винятковий: ти ясно почуєш отой його клич, і, за умови, що ти будеш поводитися бездоганно, він залишиться у твоїй пам’яті до кінця твоїх днів.

– І як же він мені допоможе?

– Сьогодні вночі ти спробуєш закінчити те, що вже почав. Бачення суті речей приходить лиш тоді, коли воїн здатен зупинити свій внутрішній діалог.

– Сьогодні, – вів він далі, – там, у кущах, ти зміг за бажанням зупинити свою внутрішню розмову із собою. І ти побачив. Що саме ти побачив, було неясно. І ти подумав, що то людина. А я кажу, що то був нічний метелик. І ми обидва помиляємось. Але це тому, що нам доводиться розмовляти. І все ж, я маю перед тобою перевагу, тому що бачу краще за тебе і тому що я знайомий із тлумаченням шаманів; так що я знаю, хоча й не зовсім точно, що примара, яку ти бачив сьогодні ввечері, була нічним метеликом.

– А тепер, – сказав він, даючи настанову, – ти станеш мовчазним та вільним від думок, і нехай той маленький нічний метелик явиться тобі знову.

Навряд чи був я здатен вести записи в цю мить, але дон Хуан лише розсміявся та наполіг, щоб я продовжував писати, наче мені ніщо не заважало. Він доторкнувся до моеі руки і сказав, що сам процес записування е найкращим щитом для мого захисту.

– Ми ніколи раніше не говорили про нічних метеликів, – продовжив він. – Аж дотепер час був усе непідходящий. Як тобі вже відомо, ти був позбавлений душевноі рівноваги. Щоб виправити це, я навчив тебе жити життям воіна. Отже, воін починае свій шлях із переконанням, що він не мае душевноі рівноваги; і тоді, живучи з повним усвідомленням цього та з абсолютним самовладанням, він без поспіху чи примусу робить геть усе можливе, щоб досягти ціеі рівноваги.

– У твоему випадку, – вів далі дон Хуан, – як і у випадку з кожною людиною, душевна неврівноваженість була наслідком усіх попередніх діянь. Але тепер твій дух, здається, перебуває в потрібній площині, щоб я почав говорити з тобою про нічних метеликів.

– А як ви дізналися, що тепер підходящий час поговорити про нічних метеликів?

– Коли ти приіхав, я на мить угледів якраз цього метелика, що никав собі сюди-туди поблизу. І це було вперше, коли він здавався приязним та відкритим. Я зустрічав його й раніше, у горах поблизу будинку Хенаро, але тільки як щось загрозливе, що відображало відсутність у тобі організованості.

У цей момент я почув якийсь дивний звук. Він був схожий на приглушене скрипіння двох гілок, які терлись одна об одну, чи на віддалене торохтіння невеликого двигуна. Звук цей міняв тональність, створюючи моторошний ритм. А потім він припинився.

– Це був отой нічний метелик, – озвався дон Хуан. – Можливо, ти вже помітив, що хоча світло й доволі яскраве, щоби приваблювати нічних комах, та навколо ліхтаря не видно жодноі.

Я цього якось не помічав, але, щойно дон Хуан звернув на це мою увагу, я зауважив також і неймовірну тишу в пустелі довкола будинку.

– Не тремти, – сказав він спокійно. – Немае нічого в цьому світі такого, чого воін не зможе пояснити. Річ у тім, що воін уже вважае себе мертвим, тому йому нема чого втрачати. Найгірше з ним уже сталось, тому його розум ясний і спокійний; і якщо його судити за його вчинками або словами, то ніхто ніколи не запідозрить, що воін перебачив уже все на світі.

Слова дона Хуана і, перш за все, його настрій мене дуже заспокоіли. Я йому на те відказав, що хоч у своему повсякденному житті більше й не переживаю того всепоглинаючого страху, як колись, але в цей момент мое

тіло зсудомило від переляку при самій лише думці про те, що зачаілось там, у темряві.

– Там зачаілось тільки Знання, – відверто повідомив дон Хуан. – Знання лякае, це правда; але якщо воін погоджуеться прийняти розумом страхітливу природу Знання, то воно вже не викликае в ньому благоговійного страху.

Дивне торохтіння почулося знову. Тепер воно здавалося ближчим і голоснішим. Я слухав дуже уважно. Та чим уважніше я слухав, тим важче було визначити його природу. Здавалося, то не був ні голос птаха, ні крик наземної тварини. Тональність кожного окремого звуку була багатою та насиченою. Одні лунали на нижчих октавах, інші – на вищих. Ці звуки мали ритм і конкретну тривалість. Одні були довгими – я чув іх як окрему ноту; інші – короткими і чулися у групі, у вигляді стакато, яке було схоже на кулеметну чергу.

– Нічні метелики – це герольди, або, краще сказати, стражі Вічності, – знову озвався дон Хуан, щойно торохтіння припинилося. – З якоісь причини, чи взагалі без причини, вони е сховищами золотого пилку Вічності.

Ця метафора була мені незнайома. Я попросив дона Хуана розтлумачити іі.

– Нічні метелики носять пилок на своіх крильцях, – пояснив він. – Таемничий темно-золотавий пилок. Цей пилок – пилок Знання.

Його тлумачення зробило дану метафору ще більш туманною. Якусь мить я вагався, добираючи слова, щоб якнайточніше переформулювати свое запитання. Але дон Хуан почав говорити знову.

– Знання – це найнезвичайніша штука, – сказав він. – Особливо для воіна. Знання для воіна – це те, що приходить одразу, поглинае його та йде собі далі.

– А яке відношення мае Знання до пилку на крильцях нічних метеликів? – запитав я після довгоі паузи.

– Знання приходить у вигляді завислоі в повітрі хмарки золотавих пилинок – тих самих пилинок, що вкривають крильця метеликів. Тож для воіна отримати Знання – це як прийняти душ із темно-золотавих пилинок або опинитися під дощем із них.

Із усією своею ввічливістю, на яку я був здатен, я зазначив, що таке його тлумачення збентежило мене ще дужче. Дон Хуан розсміявся та запевнив мене, що він пречудово все пояснив, от тільки мій здоровий глузд не дозволяе мені розслабитись і належним чином сприйняти його слова.

– Нічні метелики від найдавніших часів були близькими друзями та помічниками шаманів, – сказав він. – Я не торкався цієі теми раніше, бо ти був не готовий.

– Але як може пилок на іхніх крильцях бути Знанням?

– Побачиш.

Він поклав руку на мій блокнот та сказав мені заплющити очі, заспокоітись і не думати. Він сказав, що клич нічного метелика в чапаралю мені допоможе. І якби я звернув на нього достатньо уваги, той міг би попередити мене про загрозливі подіі, що мали трапитись у майбутньому. Дон Хуан наголосив, що не знае, як мае розпочатися спілкування між цим метеликом та мною, як і не знае того, якими будуть умови того

спілкування. Він наполегливо порадив мені поводитися спокійно та впевнено і довіритися своїй особистій Силі.

Після певних проявів нетерпіння та нервозності на початку мені все ж удалося заспокоїтись. Думок у голові дедалі меншало, поки в ній, нарешті, не стало зовсім пусто. Коли я ще більше заспокоївся, то раптом почув звуки, які полинули із пустельного чапаралю, наче їх хтось увімкнув у цей момент.

Знову почувся той дивний звук, що його, як стверджував дон Хуан, видавав якийсь нічний метелик. І я його не стільки сприйняв розумом, як відчув тілом. Мені тоді здалося, що той звук узагалі не був ні загрозливим, ні ворожим. Він був мелодійним і простим. Він був наче вигук дитини. І мені пригадався один маленький хлопчик, якого я знав колись. Довгі звуки чимось нагадували мені його круглу біляву голівку, а стакато із коротких звуків – його сміх. Мене охопило дуже болісне відчуття, проте в голові моій не було жодної думки; я відчував біль власним тілом. Далі я вже сидіти не зміг і плавно завалився боком на землю. Моя меланхолія була настільки сильною, що я, аби її припинити, знову почав думати. Я дав належну оцінку своєму болеві та стражданню і враз опинився просто всередині моеі внутрішньої дискусії щодо того маленького хлопчика. Торохтіння припинилось. Моі очі були заплющені. Я почув, як стає на ноги дон Хуан, а потім я відчув, як той допомагае мені знову сісти. Розмовляти я не хотів. Він теж не промовив ні слова. Я чув його рухи поруч зі мною. Потім я відкрив очі; дон Хуан стояв переді мною на колінах та вдивлявся в мое обличчя, тримаючи ліхтаря прямо коло нього. Він наказав мені, щоб я поклав руки собі на живіт. Затим він підвівся, сходив на кухню та приніс мені води; трохи плеснув мені на обличчя, а решту дав випити.

Потому він усівся поруч та подав мені моі записи. Я сказав йому, що той звук занурив мене в таке болісне марення, якого я не мав досі.

– Ти аж занадто себе жаліеш, – сухо зауважив він.

Далі він, здавалося, занурився в роздуми, наче підшукуючи, що запропонувати мені далі.

– Твое завдання на цю ніч – зуміти побачити людей, – сказав він нарешті. – Спершу ти маеш перервати свій внутрішній діалог, а потім ти маеш уявити перед собою образ людини, яку хочеш побачити; будь-яка думка, яку ти утримуеш у голові у стані внутрішнього мовчання, власне кажучи, вже сама по собі е командою, оскільки чогось іншого, схожого на думку, у цей момент у твоему мозку немае. Той нічний метелик із чагарника хоче ціеі ночі допомогти тобі, тому він для тебе заспівае. А під час його пісні з’являться золоті пилинки, і тоді ти побачиш людину, яку вибрав.

Я хотів дізнатися про все більш розлого, але дон Хуан зробив різкий жест і подав мені сигнал, щоб я продовжував.

Після кількахвилинних намагань зупинити свій внутрішній діалог я повністю очистився від думок. А потім свідомо, лише на якусь коротку мить, подумав про свого друга. Як мені здалося, я склепив повіки лише на мить, а вже наступноі миті відчув, як хтось трясе мене за плечі. До тями я прийшов не одразу. Я відкрив очі та побачив, що лежу на лівому боці. Очевидно, я заснув так міцно, що не помітив, як повалився на землю. Дон Хуан допоміг мені знову сісти. Він сміявся. Він показав, як я хроплю, і сказав, що якби він сам не був цьому свідком, то ніколи б і не повірив, що хтось здатен так швидко заснути. А ще він сказав, що йому завжди приемно бути поруч зі мною щоразу, коли мені доводиться робити те, чого не сприймае мій розум. Він відштовхнув від мене мого блокнота і сказав, що нам треба починати все спочатку.

Я знову повторив усе крок за кроком. І знову почулося дивне торохтіння. Проте цього разу воно йшло не із чапаралю; воно радше лунало всередині мене, наче його створювали мої губи, ноги чи руки. Невдовзі цей звук мене повністю поглинув. Я відчував, ніби якісь м’які кульки із частотою кулеметної черги чи то вилітали з мене, чи то обстрілювали мене; це було заспокійливе та виняткове відчуття, наче мене хтось бомбардує важкими ватними подушечками. Раптом я почув, як порив вітру розчахнув двері, і думки в моїй голові знову прокинулись. І тоді я подумав, що зіпсував іще один шанс. Я відкрив очі та побачив, що знаходжусь у своїй кімнаті. Усе на моєму письмовому столі лежало так само, як я й залишив перед від’їздом. Двері були відчинені; надворі дув сильний вітер. У голові промайнула думка, що треба перевірити водонагрівач. Наступної миті я почув, як у розсувне вікно, яке я поставив сам і яке нещільно прилягало до віконної рами, хтось або щось сильно тарабанить. Стукіт був такий несамовитий, наче хтось дуже хотів увійти. Від переляку мене всього пересмикнуло. Я підвівся зі стільця. І відчув, як мене щось тягне. І я закричав.

Дон Хуан тряс мене за плечі. Я із хвилюванням у голосі виклав йому все про своє видіння. Воно було таким виразним, що мене всього трусило. Я був упевнений, що оце щойно знаходився за своїм письмовим столом – у своєму справжньому фізичному тілі.

Дон Хуан із недовірою похитав головою та сказав, що я просто геній у обманюванні самого себе. Здавалося, його не вразило те, що я зробив. Він категорично це відкинув і наказав мені починати знову.

А потім я знову почув той таємничий звук. Він прийшов до мене, як і припускав дон Хуан, у вигляді дощу із золотистих порошинок. Правда, я не сказав би, що то були якісь пласкуваті порошинки чи, точніше, лусочки із крилець метелика, як описував їх дон Хуан; скоріше то були сферичні бульбашки. І вони повільно пливли в повітрі в мій бік. Одна з бульбашок вибухнула та явила мені одну сцену. Це мало такий вигляд, ніби вона зависла в мене перед очима та розкрилася, показавши мені дивний об’єкт. Він був схожий на гриб. Я бачив усе чітко, і те, що я в цю мить переживав, не було ніяким сном. Деякий час той грибоподібний об’єкт залишався незмінним у моєму полі «видіння», а потім, бахнувши, лопнув, залишивши по собі бездонну темряву, – наче світло, яке його освітлювало, хтось раптом вимкнув. Я відчув здригання, вельми неспокійну тряску, а потім раптом усвідомив, що мене хтось трясе. Усі мої відчуття враз увімкнулись. Дон Хуан енергійно мене тряс, а я на нього дивився. Напевне, я щойно відкрив очі. Він бризнув мені в обличчя водою. Прохолода води виявилася дуже приємною. Після хвилинної паузи він захотів дізнатися, що сталося.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=54931741&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне

МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Чапараль (ісп. та англ. chaparral) – зарості колючих чагарників, поширені на півдні США, півночі Мексики, півдні Африки, у центральному Чилі, на заході й півдні Австралії та в Середземномор’ї; основу їх складає низькорослий вічнозелений дуб, що власне й означає це слово іспанською. (Тут і далі прим. перекл.)

2

Тут і далі це слово вжито виключно в значенні «образи, які виникають під час сну».

3

Рамада (ісп. ramada) – навіс, зроблений із гілля дерев.